

Stefan Zweig'ın *Dünün Dünyası*'na kısa bir yorum

1 Mayıs 2022

Stefan Zweig'ın ilk 1 Mayıs (1890) İşçi Bayramı'na tanıklığını aktarmadan önce *Dünün Dünyası* (1941) adlı otobiyografik eseri hakkında küçük notlar düşmek isterim. Zweig (1881-1942), 'bu eseri birkaç yıl önce yazsaydım, eminim çok farklı paylaşımlarda bulunurdum' der ve devam eder. 'İzlediğim bir operayı, tanıştığım bir yazarın kişiliğini, okuduğum bir eser ile ilgili yorumu, bulurdunuz. Oysa öyle bir olay oldu ki bizim bakış açımızı tamamen değiştirdi' anlamında yaşadığı farkındalığa dikkat çeker. Evet, Stefan Zweig *Dünün Dünyası*'nda da çok kez vurguladığı gibi apolitik bir insan. Liberal burjuvazi ile kendini özdeşleştiren biri olarak, tanıklık ettiği her şeyi, bu pencereden değerlendiriyor. Bunun içindir ki işçi sınıfının durumundan da o güne kadar verdiği mücadele ve kazanımlardan da habersiz gözlemlerini paylaşıyor.

Zweig, anne tarafından dünyanın dört bir tarafına dağılmış akrabaları ile kültürlü; baba tarafından öz yatırımı ile varlıklı ve kendi kendine yeten entelektüel birikimiyle özgüvenli bir ortamda barış ve refah içinde, sanat ve edebiyatın başkenti Viyana'da politikadan tamamen uzak büyür. Yüzyıl dönümünde (*fin de siecle*) Viyana halkının kültür düzeyini hayranlıkla, çocuklara verilen - dudak uçuklatan kapsamdaki - eğitimin boyutlarını eleştirel, cinselliğin yaşanmasındaki sahte namus anlayışına eşitlikçi bakış açısıyla, yaşlı Avusturya-Macaristan-İmparatorluğu'nun genç insanlara güvensizliğini burukluk duyarak ayrıntılarıyla paylaşır. Böyle bir burukluğu sürgünde iken Nazi ordusunun Paris'i işgal ettiğini öğrendiğinde de duyumsar. Berlin'den sonra gittiği Paris'in artık Nazi subaylarının çizmeleri altında inlediğini, Paris halkının çektiği acı oranında hisseder. Zweig'ın anılarında, para düşkünü olarak bilinen Yahudilerin aslında birinci derecede eğitime önem verdiklerini, eğitilmiş insanlara gösterilen saygıyla örnekler. 'Yahudi Devleti' anlayışını ortaya atan Theodor Herzl adlı yazı işleri müdürü ile nasıl tanıştığını, ilk kısa öyküsünü takdim ettiğinde Herzl'in hemen nasıl yayınlattığını da paylaşır. Herzl bununla yetinmeyip, makalesinde Avusturyalı Hugo von Hoffmannsthal gibi Viyana'da başka genç edebiyatçıların da yetiştiğini ve kendi adının ilk sırada yer aldığını buruk bir mutlulukla anlatır.

Zweig'ın çocukluk anıları arasında, Viyana proletaryasının 1890 yılında gerçekleşen ilk 1 Mayıs yürüyüşünün kentte, burjuvazi ve siyasal temsilcileri üzerindeki etkisini nasıl aktardığını 1 Mayıs 2022 günü sizlerle paylaşmak isterim. Sürgün yıllarında, belli bir medeniyet seviyesine ulaşmış Avrupa'nın, Nazizm gibi bir kötülük dalgasını

yenemediğini hatta giderek ona yenildiğini görmenin kahrı içinde eşiyile birlikte intihar eder.

Stefan Zweig'ın tanıklık ettiği 1 Mayıs coşku ve birlikteliğini yaşamak dileğiyle 1 Mayıs İşçi Sınıfının Uluslararası Birlik Mücadele ve Dayanışma gününü kutlarım. **Dileğim, toplumsal mücadele içinde yer alan tüm grupların güçlerini birleştirerek, demokrasi, emek, barış, eşit yaşam ve özgürlük talepleriyle dayanışmayı yükseltmeleridir.**

Son bir not: Web Sitemin değerli konukları! Zweig uzun tümceler kurarak kendini ifade eden bir yazar. Çeviride bu tümceleri bazen iki, bazen de üç tümceye bölerek çevirmek zorunda kaldım. Anlam kaybı oluşmamasına rağmen yazarın orijinal stilinden yer yer saptığımı bilginize sunmak isterim.

Stefan Zweig *Dünün Dünyası* (1941)¹

“Sanatın yeni bir şeylere, ebeveynlerimizi ve çevremizdekileri tatmin etmeyecek kadar tutkulu, sorunlu, deneysel bir şeylere gebe olması, gençlik yıllarımızın asıl olayıydı. [...] Yaşlı, uyusuk Avusturya’ımızda tuhaf bir şekilde yeni bir sınıf belirmeye başlamıştı. Sessiz, sakin ve itaatkâr bir şekilde, egemenliği on yıllarca liberal burjuvaziye bırakan kitleler, birden bire huzursuz olmaya, örgütlenmeye ve kendi haklarını talep etmeye başladılar. Tam da 1800’lerin son on yılında [genel anlamda] siyaset; keskin, ani rüzgârlarla dingin ve rahat hayatlara daldı. Yeni yüzyıl; yeni bir düzen ve yeni bir dönem talep ediyordu.

Avusturya’da, büyük kitle hareketlerinin ilkinin öncülüğünü sosyalistler üstlenmiştir. O güne kadar bizde, yanlışlıkla ‘genel’ diye adlandırılan seçme hakkı sadece, belli bir vergi ödeyen zenginlere tanınmıştı. Bu sınıfların seçtiği avukatlar ve toprak sahipleri ise gerçekten ve hakikaten parlamentoda ‘halkın’ sözcüsü ve temsilcisi olduklarına inanıyorlardı. Eğitimli, hatta akademik eğitimden geçmiş insanlar oldukları için çok gururlanıyor, şeref, görgüye ve iyi telaffuza önem veriyor; parlamentodaki oturumlar dahi tıpkı elit bir kulübün tartışma gecelerindeki gibi

¹ Çok değerli meslektaşlarımla Stefan Zweig'ın *Dünün Dünyası*'nı Türkçeye çevirdiklerini biliyorum, ancak web-sayfama kendi emeğimin geçtiği bir çeviri yüklemek istedim. O nedenle çeviri metinlere bakmadım. Her hangi bir farklı ifade varsa, sonra düzeltmeye hazırım.

geçiyordu. [...] Ancak tamamen unuttukları bir şey vardı; Tüm ülkedeki yüzbinlerce veya milyonlarca kişiyi değil, temsil ettikleri aslında büyük kentlerde yaşayan, sadece elli bin veya yüz bin varlıklardan ibaretti. Bu süreçte üretici güçlerin gelişimi de görevini yerine getirerek önceleri dağınık halde bulunan işçileri sanayi merkezlerinin etrafında toplamıştı; yine bu süreçte değerli bir adam olan Dr. Victor Adler'in önderliğinde, işçi sınıfının taleplerini gerçekleştirmek üzere Avusturya'da sosyalist bir parti kurulmuştu. Emekçiler, gerçek anlamda yaygın ve herkes için geçerli seçme-seçilme hakkı talep ediyorlardı. Daha bu hak sağlanır sağlanmaz, daha doğrusu zorla elde edilir edilmez, bir de fark ettiler ki çok değerli de olsa liberalizm aslında ince bir tabakaymış.² Onunla birlikte kamusal politik alanda uzlaşma ortadan kalkarak sınıf çıkarlarının çelişmesi nedeniyle işçi sınıfı ile sermaye sınıfı arasında sert çatışmalar devreye girdi³. Mücadele de başladı.

Çocukluğumun ilk yıllarındaki anılarımda, Avusturya'daki Sosyalist Parti'nin yükselişinde önemli bir dönüm noktası oluşturan o günü hâlâ anımsıyorum. İşçiler, ilk kez güçlerini ve kitleselliğini gözler önüne sermek için 1 Mayıs'ı, çalışan halk için bayram günü ilan etme, kortej halinde Prater'de, hatta Prater'in de ana bulvarında yürüme çağrısında bulundular. Oysa genelde o günlerde aristokrasi ile büyük burjuvazi, arabaları ve faytonlarıyla o güzel ve geniş Kestane Bulvarı'nda geçit töreni düzenlerlerdi. Yapılan bu çağrı, o iyi liberal burjuvaziyi korkudan felce uğrattı. İlk başlarda sosyalistlerin - kaldı ki bu kavram o yıllarda, tıpkı daha önce Jakobenler kavramında ve daha sonraları Bolşevikler kavramında olduğu gibi gerek Almanya'da gerek Avusturya'da kanlı ve terörist gibi anlamlar da içeriyordu - yani 'kızıl güruhun' kentin banliyölerinden başlayarak gerçekleştirecekleri yürüyüşlerini, evleri ateşe vermeden, dükkânları yağmalamadan ve akla gelebilecek tüm şiddet olaylarını uygulamadan gerçekleştirebilecekleri mümkün görünmüyordu. Bir nevi panik havası ortalığı sarmıştı. Kentin ve çevre bölgelerin polisleri Prater Caddesi'ne konuşlandırıldı, ordu da ateş etmeye hazır bir durumda yedekte tutuldu. Ne üstü kapalı landolar ne de üstü açık faytonlar Prater'in yakınına yaklaşmaya cesaret etti. Esnaf, dükkânlarının demir kepenklerini aşağı indirdi ve ebeveynlerin biz çocuklara, Viyana'nın alevler içinde kalabileceği ihtimali ile bu korkunç günlerde, o caddeye ayak basmamızı kesinlikle yasakladıklarını hatırlıyorum. Ancak hiç bir şey olmadı. İşçiler⁴, kadınları ve çocukları ile dörtlü bitişik sıralar halinde, örnek oluşturacak bir

² Zweig siyasete uzak bir yazar olduğu için kitaptaki belli cümlelerde, siyasi terminoloji ile çok net ifade edilemeyecek çelişkili kavramlar yer almaktadır.

³ Bu tümceyi Türkçeye çevirirken yorumlamadan ve siyasi terminoloji kullanmadan özgün olmayacaktır.

⁴ Zweig, işçilerin sadece erkeklerden oluştuğunu sanıyor!

disiplin içinde her birinin ceket yakalarında partinin sembolü olan kırmızı karanfil ile Prater'e doğru yürüdüler. Yürüyüş boyunca Enternasyonal marşını söylediler, ancak çocuklar ilk kez adım attıkları 'Nezih Bulvarı'n güzel yeşilinde kendi tasasız okul şarkılarına daldılar. Hiç kimseye küfür edilmedi, hiç kimse dövülmedi, hiç kimse yumruklarını sıkmadı; polisler de askerler de onlara arkadaşça gülümsedi. Bu kusursuz davranış sayesinde burjuvazinin, işçi sınıfını 'devrimci grup' olarak damgalamaya devam etmesi engellendi ve her zaman olduğu gibi yine eski ve bilge Avusturya'da karşılıklı tavizler verildi. O tarihlerde, kaba güç ve imha içeren bugünkü [1941 Nazi dönemi] sistem daha bulunmamıştı; ama o günlerin siyasi parti liderlerinde (tabi ki biraz zayıflamıştı) insanlık ideali tümüyle kaybolmamıştı.

Siyasi parti simgesi olarak kırmızı karanfil daha ortaya çıkar çıkmaz, birden bire bir başka çiçek, Hıristiyan Sosyal Partisi'nin üyeliğine işaret eden beyaz karanfil, ceket yakalarında görülmeye başlandı (o dönemler parti sembolü olarak postal, hançer ve kafatası yerine çiçek seçiyor olmaları çok hoş değil mi?). Hıristiyan Sosyal Partisi tam anlamıyla bir küçük burjuva partisiydi ve doğal olarak proleter hareketin karşısında yer almaktaydı. Temelde proletarya gibi o da üretim araçlarındaki gelişimin ürünüydü. Çünkü üretici güçlerin gelişimi, fabrikalarda büyük kitleleri bir araya toplamakla işçilere güç ve toplumsal yükseliş sağlarken diğer taraftan küçük esnafı tehdit ediyordu. Büyük mağazalar ve büyük ölçekli üretim, gerek orta sınıf için, gerek manifaktür atölyelerinin küçük ustaları için yıkım olmuştu. Becerikli ve popüler bir lider olan Dr. Karl Lueger, bu memnuniyetsizliği ve tasayı dikkate alarak "Küçük adama yardım edilmeli!" sloganıyla, proleterliğe düşme korkusu, varlıkları kiskanmasından daha güçlü olan bütün küçük burjuva ve öfkeli orta sınıfı arkasından sürükledi. Daha sonra Adolf Hitler'in kendi etrafında topladığı ilk geniş kitle tam da bu korkmuş sınıflardı. [...]"

Kaynak

Stefan Zweig. *Die Welt von Gestern. Erinnerungen eines Europäers*, Frankfurt am M.: Fischer Verlag, 1986: 78-81.